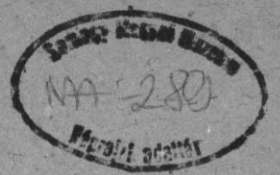

MA-289

Somogyi Mihály lúteléu
vepranyi adattár

griffő: Wallings Ende

griffő ideje: 1963

Fatalom: vepranyi griffőrel

a vellegetben

lap

Bőrképi mutat; lámba, heurbaless
kármutat; xxx 13,

Iratgyűjtő

**MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT**

KISKUNHALASI GYÁRA

lettársas

éltre az egyen 27. 464-es kitéle aldt

Feledésbe hulló szokások

Néprajzi gyűjtőkkel a Zselicségben

Cséphadaró, törött vasmozsár, fafaragások, pásztorbot: régi-régi használati tárgyak. Verejtékes, küzdelmes életet tanú, kenyérkereső számszámai. Pedagógusok gyűjtötték őket.

— Hét csoportban tárgyi, helytörténeti, népzenei és hagyománygyűjtésre vállalkoztak a tanfolyam résztvevői. A cél: Szentbalázs és Sántos népele-tének, helytörténetének kutatása — tájékoztat dr. Dömötör Sándor, a Népművelési Intézet tudományos munkatársa.

Az országos honismereti szakkörvezető tanfolyam gyakorlati foglalkozásán vagyunk. A somogyi résztvevők most ismerkednek a néprajzi gyűjtés-sel.

NAGYAPA KORŰ, erőteljes, pirosposzsgás parasztember ül a nagy ebéd-lő-asztal mellett. Az asztalon magnetofon, körülötte nyolc-tíz népzene-gyűjtő jegyzet-tömbbel, »csőre töltött« író-szerszámokkal. Az öreg kész-ségesen, egy kissé megillető-dötten készülődik. Híres nótás-ként ismerik erre felé legény-kora óta.

— Hát... melliket?...?

— Ahogy eszébe jut, Józsi bácsi. Csak bátran...

Apró torokkösztörülés után rákezd: »Nem ide valósi gyere-
rek vagyok én... Lassú, bána-
tos népdal: ismert dallam és ismeretlen szövegvariáns. Erő-
teljes hangja szárnyal, beltöl-
tené a legnagyobb hangver-
senytermet is. Zenekíséret nél-
kül énekel, mégis olyan tisztán és pontosan, mintha világ-
életében a muzsika lett volna a kenyere Józsi bácsinak. Ös-
tehetség. Tudja is, mert két nóta közt a fülembé súgja:

— Hej, ha én tanulhattam volna...

Az első után »belejön«. Ont-
ja a dalokat, kérni se kell, tü-
zesen, szívből énekel. »Lám,
megmondtam, ne vedd el, ne vedd el / Nem győződ el se-
lemkeszkenővel...«; »Végig-
mentem a szentbalázi Fő ut-
cán...«. Itt-ott egy-egy mūdál is becsúszik a sorba, de senki sem szól érte, nem zavarják.

Az ajtófélfának támaszkodik, úgy hallgatja a dalokat Józsi bácsi felesége. Ajkával időnként hangtalanul formázza egy első világháborús katonadal emléket kavaró sorait: »Mikor engem besoroztak, virágozt az erdő...«

Jó óra is beletelik, mire a tekerés végén felhangzik:

— Dalolta Papp József, Szentbalázs, 68 éves.

AZ ÁTELLENBENI HÁZ-
BAN egy finom arcú, törékeny asszony áll a magne-
tofon előtt. Unokák kapaszkod-
nak a szoknyájába. Mesél.

— Még az én gyermekko-
romban, szőke, göndör hajú
kislány voltam... Fehér ruhá-
ba vitték a nagyobb lányok.
Feldobtak a magasba, hogy
»ekkorára nőjjen a kendőke
cucorkája (kendere). Ez vót a
cucorkázás...

— Hát még mire emlékszik a gyermekkorából?

Nehéz már vallatni a sok év-
tizedes múltat. Erősen töpreng.

— Játék, kiszámoló, hívoga-
tó...?

Ismét felkődlik a szőke cop-
fos süldő lány képe úgy Szent
Ivánnap táján... A gyerekek
csapatostul keresték föl a há-
zakat, s korai almával ajándé-
kozták meg őket. Úgy, hogy a
szakajtót almástul feldobták a
levegőbe. Az alma szétgurult,
az ügyesebbje többet markolt
belőle.

— Énekeltünk is az utcán...

— Sárdi Józsefné fölidézi a
gyermekhívogató örökké bájos

hangjait: »Szénát, szaamát,
szentiványi aamát; / Aki nem
ád aamát, / száradjon el fája,
/ Tűjestül, ágastul, / bokrostul,
levelestül!«

Az almaszerzés után szalma-
csutát égettek a legelőn. Nyil-
ván délszláv hatásra, de hogy
mi célból, ez már szokás erre
valahol messze, talán még a
gyermekkor és az eladósor
mezsgyéjén. Eredőjét a tudó-
málynak kell majd meglelnie.

ISMÉRTÉK a Luca-
napi szokást?

Két surbankó legényke, *Sza-
bó Gyula* 12 éves és *Herczeg
István* 16 éves sántosi fiú izga-
tottan topog. A kérdésre mind-
ketten egyszerre igennel vála-
szolnak. A fiatalabbik kezdi is
mesélni, hogy régi szokás erre
Luca napján a »kotyulás«.
Suttyó gyerekek járnak ilyen-
kor házról házra, és rigmust
mondanak. Bele is kezd vagy
háromszor, de bizony a köze-
pén elakad. Törölni kell a sza-
lagot.

Pistának már jobban megy:

— *Kity-kotty, kity-kotty /
galagonya kettő / Az én sze-
mem is kettő / Biró hátán tek-
nyő / A teknyőben jegyző /
Felborult a teknyő / Kiesett a
jegyző / Kendőke lányának
annyi csibéje legyen, mint égen
a csillag, mint réten a fűszál: /
kity-kotty, kity-kotty...*

— Jól van, Pista, most még
csak azt mondd meg, miért csinál-
játok ezt? Mit tart a hagyó-
mány, mi a célja a kotyolás-
nak?

Pista gondolkodik, s egy kis
restelkedéssel kiböki:

— Hát, szokásból csináljuk...
Egy kis zsebpénznek...

Pista már a mai kor gyerme-
ke. Anyagi szempontok hatá-
rozzák meg elképzelését, ismer-
teit a régi népszokásról. Le-
szűkül ennek a szokásnak a je-
lentősége is egy pontra, csak-
úgy, mint a gyerekek hűsvéti
locsolkodása. Elvész, elhomá-
lyosodik a népi hagyomány
eredete, s emiatt sokat veszít
sajátos kelleméből, üde és ép-
pen eredetiségéből táplálkozó
egyéni varázsából a fennmaradó
szöveg. Az idősebbek már csak
ködösen, töredékesen idézik a
szokások lényegét; a mai fia-
talt pedig a hagyomány szüle-
tése és fennmaradása már nem-
igen érdekli.

Egy idős néni, *Kulakov Bo-
riszné* fogalmazta meg a »ko-
tyulás« különben eléggé nyil-
vánvaló okát:

— Biztos lesz csirke ott, aho-
vá a gyerekek Luca napján el-
mennek kotyulni.

SÁNTOS, 1963. JÚLIUS.

Megkérjük *Papp Pista*
bácsit, meséljen a falu lako-
dalmi szokásairól, hagyomá-
nyairól — halljuk a gyűjtőcso-
port vezetőjétől.

Kattán a magnetofon, ki-
kapcsolják. Kezelője, *Varga Sz.
Sándor* nagyberki iskolaigaz-
gató s a négy másik gyűjtő tü-
relmesen várakozik. Szépen
berendezett, kellemesen hűvös
konyhában üldögélünk. Pista
bácsi testes, piros arcú ember
gondosan ápolt bajusszal.
Ahogy sebtében elhívták a
munkahelyéről, kőtenyben és
fekete posztókalapban ül a
hokkedlin, és vastag ujjú, erős
tenyerében izgatottan marko-
lássalza az apró mikrofont. Gon-
dolkozik. A kalapot a feje búb-
ján hátrabillentti.

— Nyugodtan, Pista bácsi,
ahogyan eszébe jut, úgy mond-
ja; csak gondolkozzék, mintha
mi itt se volnánk, van idő elég
— biztatják. Pista bácsi egykor
híres kikérő vőfély volt a fa-
luban. Sok lagzit végigcsinált
már életében. Most azonban
izzad erősen, és töri a fejét. Mi
tagadás, bizony mikrofontól
van.

Kotyolás, cucorkázás

A szentbalázi nótafa

Amikor a vőfély
„kikéri” a tehenet...

Telik az idő. Már a harmadik cigarettára serecsint a gyu-
fát, amikor egy mély szívás
után a kalapot határozott mozdulattal előrebillentti (minden-
ki föllélegzik), és — megva-
karja a tarkóját.

— Várjanak már egy kicsit,
hadd spekuláljak!...

Láthatóan idegesíti a mikro-
fon. Megigéri neki, hogy elő-
ször nem kapcsolják be, s ha
felvétel közben hibázna, töröl-
hető a szöveg. Ebben megnyug-
szik, végleg elszánja magát (a
kalap előrebillen) s rákezd:

— *Muzsika szól hangosan /
Lábom járja módosan / Kérem
alázatosan / Kérem násznagy
urakat / Kerítsék ki utamat /
Kerítsék ki kezemre / Kerítsék
ki lábamra / A mi menyasz-
szonyunkat / Egy pár táncra
szőröncsésen...*

Forog a magnetofontekercs,
peregnek a kérdések, és kibon-
takozik egy igazi sántosi lako-
dalom menete szép sorjában.
Időnként azonban Pista bácsi
meg-megáll, gondolkodik. Nagy-
on kényes a pontos szövegre,
hisz »annak idején« is szé-
gyennek számított belesülni
vagy hibát csúsztatni a mon-
dókába.

— *Bizony, amikor én kezdő
vőfély voltam, már hetekkel a
lagzi előtt éjjel-nappal tanul-
tam a szöveget. Főleg csutako-
lás közben szerettem ezt, ami-
kor volt »kinék« beszélni, és
mégse hallotta senki... »Bü-
csúztattam« a lovakat, meg
»kikértem« a teheneket...*

Igy hát először csak úgy ma-
gában dörmögi a mondóka so-
rait. S még magyarázatképpen
hozzátesszi:

—... *Mert ha az ember ki-
hagy egy bötüt, nem esik jól
talpra a szó...*

Wallinger Endre